

Vg
6218

1957 (5)
1957

III, 74

Vg.
6218

GEORGI HEINRICI GOETZLI, L
Superint. Lubec.

VINDICIAS
CATECHISMI
D. Martini Lutheri,

adversus
LAURENTIUM SURIUM,
Lubecensem,

Ad D. XIV. Julii, A. MDCCXIX.

in

Confessu Reverendi Presbyterii
defendet

DOMINICUS GERHARDUS
ANDREAS Samprecht/

Balthorstio-Lauenburgicus,
Vocatus Pastor Ecclesiae Nüssensis.

LUBECÆ, Litteris SAMUELIS STRUCKII.

§. 1.

Nter Scripta, quæ incomparabilem Virum, D. Martinum Lutherum, autorem habent, atque puriori cœtui multum huc usque profuerunt, omnium facile principem locum meretur libellus ille, vulgò dictus CATECHISMUS. Is enim præcipua doctrinæ salutaris, ac scitū dignissimæ, argumenta complectitur, quæ, & credenda, & agenda, tradunt, atque singulos ad vitam æternam, gratis consequendam, alligunt, atque promovent. Quamvis enim mira brevitatem sit conspicuus, ea tamen exhibet præcepta pietatis, quæ prolixiori commentationi inserviunt, dissentientium strophas elidunt, atque nunquam satis addisci, vel repeti, possunt. Hacigitur causa permoti haud pauci Doctores eundem eruditissimis observationibus illustrarunt, ab adversariorum detorsionibus vindicarunt, atque gregi sacro, cui Divinum Numen illos præfici iussit, diligentissime commendarunt. Nolo equidem ipsorum nunc adducere nomina, quippe quod à meo instituto planè est alienum, atque unius ferme hominis laborem superare credo, mihi tamen temperare prorsus nequeo, quò minus Polycarpi Lyseri, Brunsvicensium Ecclesiarum Præsulis, atque Electoratus Saxonix Theologi exercitatisimi, meritisimique, iudicium, quod de Lutheri Catechismo, sacrisque ejusdem expositionibus, tulit, hic apponam. Extat illud in *Dedicat. Partis primæ Locorum Theologicorum B. D. Martini Chemnitii*, atque hisce verbis est conceptum, „Conscripsit Catechismum brevem, auro gemmisque preciosiorem, in quo Prophetica & Apostolica Ecclesiastica doctrinæ puritas, in unum integrum doctrinæ corpus ita est contracta, & tam verbis perspicuis proposita, ut Canone (eò quod ex Canonicis Scripturis omnia sint deprompta) dignus non immerito censetur. Vere affirmare possum, in brevissimo illo libello, tot tantarumque rerum copiam contineri, ut si omnes fideles Evangelii præcones, per omnem vitam, nihil aliud in suis concionibus tractarent, quam ut arcanam DEI sapientiam in paucis“

3.

paucis illis verbis comprehensam, rudi plebeculæ ritè explana-
rent, & fundamenta singularum vocum ex Scripturis divinis
panderent, nunquam abyssum illam immensam exhaurire pos-
sent. Proinde nunquam satis laudatus est mos quarundam
Ecclesiarum, inter quas nostra hæc Brunsvicensis jure optimo
vel maxime (DEo sit laus) commendatur, quod singulis qua-
drantibus anni, in frequentissima concione, cujusvis status &
sexus nos homines per aliquot dies conveniunt, & sepositis
omnibus aliis scripturarum enarrationibus hoc unum agunt,
ut Catechetice doctrinæ repetitio instituat. 1) Hac nimirum
ratione omnes, tam Doctores, quam Auditores, ad fontes du-
cuntur, ut intra cancellos sanæ doctrinæ, divinitus constitutos,
se se perpetuo contineant. Quid enim aliud agimus, quando
dicto modo ad audiendum Catechismi doctrinam convenimus,
quam quasi in Paradiso Domini ad arborem scientiæ boni &
mali congregati, tristissimi lapsus, quem primi generis nostri
parentes commiserunt, & corruptissimi nostri status, qui inde
consecutus est, ex lege commoneferemus, & postea latum
Evangelium de benedicto mulieris femine, ad sananda nostra
vulnera, ex ipsissimo Dei ore audiremus: unde corda nostra
fiducia gratiæ DEi & meriti Christi erecta, DEum per nomen
Salvatoris, in omnibus miseriis & adversitatibus hujus mundi
invocare, eandemque fidem Sacramentorum doctrina & usur-
patione discerent. Quodnam exercitium magis utile, magis
fructuosum in Ecclesia Christi institui posset? Pulchrum est &
gloriosum, in sacris non tantum profecisse, ut ex Mose, Psalmis,
Prophetis, Evangelistis & Apostolis, audiamus, quæ DEi sit
erga nos voluntas. Sed quia fere Satanas corruptam nostram
voluntatem impellit, ut altiora inquirit, & necessaria negligat,
idcirco Catechetica doctrina ad illud prodest, ut nos rursus ad
Christi pedes demittamus, & ex illa simplicitate addiscamus
illud Pauli! μή τα ὑψηλά φρονούντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς

A 2

συναπα-

1) Istius consuetudinis meminit B. D. Mart. Chemnitius *Examin. Concil. Trident. P. IV. f. 814.* diversos dies festos enumerans: *Singulis anni quadrantibus certis aliquot dies ad solennem Catechetos tractationem constituti sunt.*

„συναπαγομένοι. Sicque Catecheticum hoc exercitium generalis
 „quasi medela est, qua luxuriantibus ingeniis occurritur, ut si
 „qui a pura simplicitate recedere, suæque rationis placitis contra
 „verbum DEi indulgere vellent, mox non tam Prophetica &
 „Apostolica, quam divina auctoritate, intra septa revocentur,
 „ut ad sobrietatem sapere discant.“

§. 2. At enim vero quamvis laude sua utilissimus hicce libel-
 lus minime defraudari debeat, quidam tamen inventi fuere,
 qui eidem dicam scribere ausi, atque non sine fugillatione magni
 hujus Viri optimè dicta & cogitata pessime interpretati fuerunt.
 Inter hos referendum esse credo *Laurentium Surium*, Lubecensem,
 cui in *Commentario brevi rerum in orbe gestarum*, p. 235 sqq. hæc, atro
 lapillo notanda, exciderunt. Hoc anno (1530.) *Lutherus* motus discor-
 dia concionatorum sectæ suæ, cædit Catechismum, in quo Decalogum,
 Precationem Dominicam, & Symbolum Apostolicum, in plerisque longe
 aliter exposuit, quam fecerat ante annos decem. Docet ibi usum Ba-
 ptismi & Eucharistiæ, præter quæ nulla alia vult esse Sacramenta, cum
 in catholica Ecclesia septem habeantur, quæ plerumque omnia etiam à
Dionysio Areopagita, Pauli Apostoli discipulo, numerantur. Inde vero in-
 numeri à sectariis editi sunt Catechismi, sed e quibus vix duos invenias,
 qui inter se per omnia concordent. Fuit hoc scriptiois genus ju-
 ventuti longe perniciosum, cui sua venena homines versuti instillarunt,
 mira plerumque usi blandiloquentia & verborum lenociniis. Porro apud
 vulgus ea re effectum est, ut cerdones & laniones & edentule anus deli-
 rique senes tanquam quodam numine afflati de rebus theologiacis etiam in
 tabernis aut apud focum mira garrulitate deblaterent, putentque se plus
 aliquid in scripturis interpretandis valere, quam vel præcipuos Catholi-
 cæ Ecclesiæ Theologos. Itaque non rarum est apud Evangelicos, ut ho-
 mines ex infima plebe, plerumque etiam homicidæ, lictores, carnifices,
 concionandi & Sacramenta ministrandi munere fungantur, & tanta sit
 apud plerosque omnes confusio, ut nemo id satis explicare queat. Scripsit
 enim *Lutherus* omnes homines esse sacerdotes, ut sacerdotium cogeret in
 ordinem, & populi studium ac favorem sibi ejusmodi docendi genere ar-
 dèissime conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miserabile, ut
 sacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in summum contem-
 rum

5.

tum venerint : & in hoc sane gloriari videtur in fœdissima illa Epistola, qua Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, ausus fuit hortari ad incundum matrimonium. In ea enim hæc quoque ejus verba leguntur : Vulgus nunc didicit & intelligit Ecclesiasticum statum nihil esse, id quod satis superque declarant tam variæ cantilena, dictæriaque & lædoriæ, cum in omnibus parietibus, in omnigenis schedulis, denique in chartis lusoriis sacerdotes & monachi pingantur, & pro ludibrio & portento habeatur, si quem vel videre vel audire contingant è clero. Verum Lutherus horum causa est, & ipse docuit miseram multitudinem contemnere sacerdotium & clerum. Satius autem fuerat dicere imperitis, quam graviter olim DEus etiam in veteri lege puniret eos, qui sibi volebant arrogare sacerdotii functiones, & ut Christus dixerit apostolis suis, eorumque successoribus: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Luc. 10. Denique etiam in nova lege Christum instituisse Apostolos & 72. discipulos, & ab Apostolis rursus alios esse ordinatos episcopos & presbyteros, & diaconos: Sed Lutherus volebat loqui placencia, & hoc pacto innumeros perdidit. Non male itaque me facturum esse arbitratus sum, si Lutheri causam pro virili mea nunc agerem, eundemque hoc libello Ecclesiæ commoda mirum quantum promovisse, evincerem.

§. 3. Ad annum millesimum quingentesimum & trigesimum respiciendum esse monet *Surius*, cum libellus *Lutheri Catecheticus* in lucem publicam prodiiisset. Quamvis enim Anno antecedente, MDXXIX. uterque sit conscriptus, & quidem *Minor*, mense primo, qui vulgò *Januarius* appellatur, & *Major* paulo post, cum decimus mensis, cui *October* nomen est, laberetur, eundem exceperit, attamen anno paulo post insequente de utroque singulæ Ecclesiæ fuerunt edictæ, ut ejus copia ipsis fuerit impertita, quamobrem annum 1530. indicandum esse existimavit *Surius*. Verum dum scribit, *Lutherum motum discordia concionatorum sectæ suæ Catechismum edidisse*, in eo veritati vim inferre videtur. Is enim non discordia concionatorum, sed ipsorum, & auditorum insimul, quos habuerunt, ruditate fuit permotus, ut hanc scriptionem in se susciperet, atque tum illis modum plebem infimamque multitudinem sacram doctrinam docendi præscri-

præscriberet, tum ut hosce moneret, prima elementa fidei Christianæ esse haurienda. Id quod sanctæ memoriæ Vir in lectu digna *Præfatione* 2) *Catechismi Minoris*, in gratiam Parochorum & Concionatorum editi, dissimulare haud potuit, verbis sequentem in modum scriptis: *Miserabilis illa facies, quam proxime, cum visitatorem agerem, vidi, me ad edendum hunc Catechismum, simplicissimè & brevissimè tractatum, coëgit. DEum immortalem! quantam calamitatem ibi vidi: vulgus, præsertim autem illud, quod in agris vivit, item plerique Parochi adeo nullam Christianæ doctrine cognitionem habent, ut dicere etiam pudeat. Et tamen omnes sancto illo Christiani nomine appellantur, & nobiscum communibus utuntur Sacramentis, cum orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, & Decalogum non modo non intelligant, sed ne verba quidem referre possint. Jussu autem Electoris Saxonix, Johannis, 3) Lutheri doctrinæ faventissimi, eundem in Ecclesias inquisivisse, ac defectus quamplurimos deprehendisse, inter omnes constat. Et hi facile nostrum permoverunt, ut de Catechismo evulgando consilia conferre institueret, quamobrem primùm Verbi quibusdam ministris in mandatis dedit, ut catechetica præcepta adornarent, postea verò ipse manum operi*

2) Ex illa *Decadem Thesium* excerptis B. D. Jo. Frider. Mayerus, eruditorum censura *Crypswaldia* A. MDCCIV. subjectam.

3) Cum hic A. MDXXXII. è vivis excessisset, Lutherus noster duobus sermonibus ipsius exequias condecoravit, quos M. Th. Seybarus Tomo *primi Funerarium illustrium* p. 146. sqq. inferuit. Eos verò acerbiori censura excepisse *Surius*, in sequentia, quæ l. c. p. 292. notavit, confirmabunt. Ita verò scribit: *In venationis loco haud procul Wittenberga excessit è visû Saxonix Dux Johannes, Lutheri patronus. In ejus funere duas ad populum conciones habuit Lutherus, quas etiam voluit exire in publicum. Eas quidam catholicus scriptor ita confutavit, ut ostenderit, pudendam Lutheri inconstantiam, quæ in illo homine prodigiosa fuit, merito cordatos omnes absterere debere, ne ejus doctrinam complecti velint. Piget referre ineptias, quibus Saxonem ipsi Christo videtur velle comparare, tanquam instar Christi pro omnibus putà Lutherani, biennio antea Augusta mortuus fuerit, cum tamen ibi corpore mortuus non fuerit. Quod si sentis Principem illum animam mortem illic oppetiisse, ea quidem horrenda mors est, nec obscenrum est Augusta eum palam subscripsisse confessioni Lutherana, quæ revera non potest non mortem adferre ipsam approbantibus. Prætereo reliqua, quæ attulit, ut probaret, Lutherum levi sententia fuisse Doctorem,*

7.

operi admovit , atqve utrumqve libellum, qvi *Catechismus Major* ac *Minor* vocatur, conscripsit. Leg. B. *Christoph. Heinrichi Læberi Historia Ecclesiastica Eporiæ Orlamundanae*, p. 15. sq.

S. 4. In hoc verò nonnulla immutata ab ipso fuisse , monet *Surius* , ita , ut illa , qvæ modò ante decennium scripsisset , emendasset , atqve sic ab Ecclesia Romanensium discessum fecisset. Qva in re nec me ipsum dissentientem habet. Equidem ultro fateor , Lutherum pristinos illos errores , quos imbiberat , Sanctos præprimis esse invocandos , aliosqve , haud dissimilis argumenti , optimo jure repudiasse. Tantum autem abest , ut propterea in malam animadversionem incurrat , ut potius omnem meritis sit laudem , quod veritati , cujus luce collustratus fuit , cesserit , atqve tenebricosissimo cœtui adhærere ulterius noluerit. Quemadmodum itaqve D. *Paulus* rectè fecit , quod doctrinam Pharisæicam , quâ imbutus erat , deseruerit , atqve Evangelium de Jesu Christo annuciaverit , ita nec nostro , licet *mediatam & successivam illuminationem* nactus fuerit , vitio verti debet , quod , agnita magis magisque veritate cœlesti , antiquum obtinere neglexerit. Verùm , dum *Surius* eam ob causam Doctorem nostrum reprehendit , non immerito ipsius candorem laudandum , eundemqve fraudibus ac conviciandi pruritui *Jesuitarum* , ut vulgò appellantur , præferendum esse , arbitror. Hi enim *Moguntia* idiomate Germanico *libellum catecheticum* , Lutheri nomine insignitum , ediderunt , hoc lemmate conspicuum. *Enchiridion , der kleine Catechismus für die gemeine Pfarrherrn und Prediger / gemeinet und gebeeßet aus D. Martini Lutheri Schrifften und Büchern zu Wittenberg gedruckt*. Num ille A. MDLXXXIX. impressus fuerit , prout B. D. *Jo. Benedictus Carpozovius* in aurea , ac terqve quaterqve legenda , *Isagoge in L. L. Symbol. p. 944.* refert , num verò Anno MDLXXXVII. prodierit , prout aliis placet , apud B. *Schelgwigium* in *libello Apologetico* , mox laudando , jam non inquiram , hoc tamen pro certo dici potest , eundem sapiusculè recusum fuisse , quamvis locus , quo prelo exiit , mendaciter indicetur. Ejus rei ergo nonnulla ex modo adducti Theologi *Gedanensis* Scripto Germanico , quod *Gedani* publici juris fieri passus est , & hoc

hoc titulo gaudet : *Catechismus* Reinigung / das ist augenscheinlicher Beweis des mannigfaltigen Betrugs / womit die Päbster / in Verfertigung und wiederholten Druck des so genannten Catechismi D. Martini Luthers / umgegangen : excerpere lubet , quò Pontificiorum impostura in recudendis Lutheri scriptis, eò melius singulis innotescant. Hæc verò p. 12. sqq. edit. secunde A. MDCCXIII. impensis Bibliopolæ Osnabrügensis, Mich. Andreae Fuhrmanni, factæ, extant, atqve hic legi merentur. Es ist falsch / daß / nachdem dieser Catechismus im Jahr 1587. erstlich gedruckt / er hernach im Jahr 1667. zum Brieg nachgedruckt worden. Das erste wil ich zugeben / wiewol mir der Druck von benantem Jahre niemals zu handen kommen. Sofern trau ich meinen Widersachern / die im Jahr 1600 eben diesen Catechismus noch einmahl angesehen lassen / nebst einer / wiewol überaus elenden Schutz-Schrift unter dem Nahmen Sigmund Ehrenhofers von München Theologi , welcher seine Dedication oder Zuschrift an Bischoff Johann zu Laybach in dem Jahr 1587. datirt hat / und darin sich unterschiedene mahl angiebet / daß er dieses herrliche Catechismus-Werck aus Luthero zusammen getragen. Obs wahr und der Nahme des Urheberers richtig sey / mag ich anicht nicht untersuchen. Es ist aber die Schutz-Schrift zweien Evangelischen Theologen / nemlich Wilhelm Zimmermann und Heerbranden entgegen gesetzt / derer Wiederlegung des verfälschten Catechismi ich bisher nicht habe erhalten können : Wolte sonst meiner Feder geschonet / und durch Wiederauflegung dessen / was schon auff unser Seiten ausgegangen / den alten Rohrt mit dem alten Besen ausgefegget haben. Allein das andere ist eine Handgreiffliche Unwahrheit / daß obbemeldter Catechismus im Jahr 1667. zum Brieg nachgedruckt worden. Denn damals hielt noch in Brieg ein Herzog Hoff / welcher der Päbstlichen Religion abhold war / und demnach in seiner Fürstl. Druckerey / auffer welcher keine andere in selbiger Stadt sich befand / nimmermehr dergleichen zu thun vergönnet hätte. Wie denn der letzte Herr Piastischen Stammes / Fürst Georg Wilhelm / gloriwürdigen Andenkens / erst 1675. den 21. Novembris starb / von welcher Zeit ab die Päbster im Briegischen Fürstenthum mehr Macht überkommen. Wenn auch gleich dieser Catechismus im Jahr 1667. zum Brieg gedrucket wäre / ist es doch falsch / daß er iho im Jahr 1684.

9.

1684. da herausgetrochen komme. Denn sein ihiges Vaterland ist das Kloster Oliva / wo nunmehr fast eine Gewohnheit worden / allerhand Nahmenlose / und falschbetitulte Schrifften wieder die Evangelischen auszubrüten oder aufzuwärmen. Davon zeuget nicht allein der Druck und das Papier / sondern wo es erfordert wird / bin ich bereit die Sache was deutlicher auszuführen. *Quod si ergo Surius Catechismum huncce, Luthero tributum, sua ætate vidisset, dolose & malitiose socios suos cum eodem egisse, atque illecebris & infidiis Lutheranos circumveniri, ipse agnoscere, licet verum fateri disimulasset, coactus fuisset.*

S. 5. Hoc autem potissimum Censorem nostrum asperum malè habet, quod septem illa Sacramenta, quæ Ecclesia Romano-Catholica propugnat, rejecerit, ac duo tantum, *Baptismum & Eucharistiam*, admiserit, cum tamen pleraque omnia à *Dionysio Areopagita*, qui Pauli discipulus fuisse creditur, fuerint indicata ac numerata. Frustra autem hæc dici, quilibet facillimo negotio deprehendet. Ante vero quam illud probem, *Petrus Halloxius*, qui vitam *S. Dionysii* scripsit, notationibusque illustravit, audiendus hic erit, cap. XII. T. II. *Operum Dionysii Areopagite f. m. 315. sq. edit. Antwerp. A. MDCXXXIV.* sequentia, quibus *Surii* sententia aliquid roboris nancisci queat, suggerens: *Cum Apostoli (in quorum præcipue humeros tanquam primorum DEi Legatorum, & novæ legis principum præconum id incumberebat oneris) instituta à Magistro sacramenta & sacrificia certis ritibus ac cerimoniis, majoris venerationis ergo, divinitus instruxissent, ordinatisque ab se Episcopis non tam voce aut scripto, quam usu & exemplo tradidissent, visum est viris Apostolicis post illorum è vita migrationem è bono communi fore (quod & Spiritus ipsis suggererat) ut præcipua religionis Christianæ mysteria, eorumque ratio & intelligentia sic litteris mandarentur, ut & cum novis Pontificibus ac Sacerdotibus (quorum jam passim per omnes terras numerus excreverat) facile communicarentur, & simul caveretur, ne quæ occulta esse oporteret, temere ad homines profanos & indignos emanarent. Quemadmodum enim ad religionis sanctæque disciplinæ consensionem atque unitatem plurimum istis commodarent: ita his propter ignorantia tenebras mentisque imbecillitatem haud parum officerent.* Quare hoc in negotio primus

B

omnium,

omnium, quod quidem sciatur, sanctus Hierotheus Dionysii magister laboravit: sed ita laboravit, ut ejus scripta ob difficultatem & obscuritatem sublimioribus duntaxat ingenii subservirent. Unde cum ea Dionysius ad Timotheum urbis Ephesi Episcopum transmississet, is ita probavit, ut mediocribus ingenii aliquanto clariora requireret. Quin & ipsismet Dionysium ad hunc suscipiendum laborem non semel, sed sæpius hortatus est, non quasi ipse Timotheus, utpote veteranus Pauli Apostoli discipulus, is magnopere indigeret, sed ut nuper creatis aut deinceps creandis ab se Episcopis in directionem atque subsidium exhiberet: unumque essent illa scripta Dionysii velut rituum omnium ac ceremoniarum conforme magisterium. Et sane ita per Orientem & universam Græciam, quæ in libris suis circa ordines conferendos idem perscripsit Dionysius, invaluerunt perennaruntque, ut eorum usus apud illos hodieque perseveret. Verum, cum Eruditi hunc, quem Surius laudat, Dionysium, inter supposititios Scriptores referant, ejusque Scripta sublestæ admodum fidei esse, affirmant, quamvis Godofredus Arnoldus, notissimus Antiquitatis veritatisque Historice Corruptor 4), eorum patrociniū in se suscipere fuerit ausus, prout Gvil. Cave in *Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria*, f. 177, edit. Lond. A. MDCXXCVIII. L. Ellies Dupin in *Novæ Bibliothecæ Auctorum Ecclesiasticorum* T. I. p. 51. sq. edit. Paris. A. MDCLXCII. aliique, quos magno numero adducit Autor doctissimæ *Dissertationis*, M. Mich. Frid. Quade, S. Theol. Baccal. (nunc S. Theol. Doctor, & Gymnasii, quod Neo-Sedini est, Rector, ac Prof. Publicus) in *Dissertatione*, de Dionysio Areopagita, *Scriptis*que eidem suppositis, contra Godofredum Arnoldum, sub præsidio magni nominis Theologi, B. D. Job. Frid. Mayeri, Gryphiswaldiæ A. MDCCIIIX. proposita, fufissime demonstrarunt, ipsius sane auctoritas nullum tam facile permovere poterit, ut Surianam sententiam amplectatur. Etenim probari adhuc debet, Dionysium septenarium Sacramentorum numerum asseruisse. Dionysius quis & qualiscunque etiam fuerit, aut quandocunque vixerit, ignoravit hanc

4) Hoc titulo eundem maclar *Dn. M. Mich. Frid. Quade*, in *Dissertatione de Dionysio Areopagita*, p. 24. qui Arnoldi *Historiam Ecclesiasticam & Hereticam* p. 1. opus diabolicum, & p. 10. pessimum æternæ tenebris dignissimum, vocare haud veretur.

II.

hanc Sacramentorum ἐπιτάδα, breviter quidem sed accuratē respon-
det B. D. Carpzovius in *Dispp. Isagogic. in Chemnitium p. 69.* Deinde
notum est, nos ad ipsum verum Magistrum Doctrinæ Christianæ,
qui est *Filius Dei, ac Dominus noster, Job. XIII. 13.* respicere oportere,
qui, secundum utramque naturam, duo tantum Sacramenta,
Baptismum & Eucharistiam, instituit, *Matth. XXII. 19. XXVI. 26. 28.*
& quorum materia ex ipsius latere aperto fluxit, *Job. XIX. 34. 35.*
1. Job. V. 6. Hunc insecta est Ecclesia primitiva, eaque Aposto-
lica, *1. Cor. XII. 13.* recte existimans, hæc duo Sacramenta in locum
utriusque Sacramenti, quod *Veteri Testamento* proprium fuit,
Circumcisionis & Agni Paschalis, successisse, *Col. II. 11. Matth. XXVI. 26.*
quæ media quidem sunt fidei conferendæ, licet absque fide in-
tegra esse soleant. Conf. *B. Scherzeri Syst. Theol. p. 339. sq.* B. D.
Carpzovii Dispp. inauguralis, de Sacramentis in genere, quæ in Syntag-
mate *Disput. Isagog. & Systematic. secunda est*, B. D. *Jo. Försteri The-
sauri Catechet. Dec. Problem. Theol. de Baptismo Probl. III.* B. D. *Jo.
Hulfemanni Manualis August. Conf. Dispp. XI. & XII. Andr. Riveti Ope-
rum Theol. X. III. f. 298. sqq.* qui, ex sententia celeberrimi *Scherzeri*,
in *Anti-Bellarmino p. 487. nervosissime hoc argumentum tractavit*, coll.
B. D. Qwenstedtii Syst. Theol. P. IV. f. 85. sqq. B. *Rappolti Opp. Theol.
p. 1175. sq.* aliisque. Missum ergo faciendum esse putavit *septen-
narium Sacramentorum numerum*, atque *bina tantum*, qui *numerus
numeratus* in sacris litteris locum habet, adduxit in libello *Cate-
chetico*, quamvis ob hanc doctrinam eidem *Surius* succensere
instituerit.

§. 6. Uterius perguit noster objicere, quam plurimos Luthe-
rum fuisse imitatos, & *Catechismos* edidisse, variis sententiis, à se
invicem plurimum dissidentibus, refertos. Ubi quidem dissi-
mulare nolo, à nonnullis libellos, elementa fidei christianæ
complexos, conscriptos fuisse, illos tamen nullum reportasse
applausum, si Lutheri instituto repugnauerint, idque corrigere
ausi fuerint, prout de *Justi Menii, Isenacensium Ecclesiarum Anti-
stites, Catechismo*, ex *Christ. Frid. Paullini, Rerum & Antiquitatum
Germanicarum Syntagmate, p. 143. sqq.* in *Miraculis Catechismi Lutheri
p. 38. sq. retuli.* Verum rectius fecisset, si sectarios illos ad-
duxisset,

duxisset, qui Catechismo Lutheri adhærere noluerint. Haud raro enim Lutherani erroris cujusdam insimulantur, à quo tamen, si rite omnia expendantur, meritò liberari debent. Sic Robertus Bellarminus T. III. *Controvers. de Effectu Sacrament. Lib. II. c. XXIII. f. 129.* ad Lutheranorum Catechismos provocat, in quibus tria Sacramenta numerentur: *Ita*, scribens, *habent fere omnes Catechismi Lutheranorum, ut Catechismus Philippi, Brentii, & aliorum, item libri rituales, seu agenda ipsorum, & denique Apologia Confessionis Augustanae art. 13.* cum tamen falsum sit, nec unquam probari queat, omnes Catechismos Lutheranorum Penitentiam, seu Absolutionem, inter Sacramenta referre consuevisse. Negare quidem haud sustineo, quosdam, vel *hypothetice*, vel *secundum quid*, & ratione finis, vel *comparativè*, in relatione ad cætera Sacramenta, ita esse locutos, atque in *latiore significato* Absolutionem Sacramentum vocasse, perpetuam tamen Lutheri, aliorumque, qui eundem sequuntur, sententiam in libellis Catecheticis esse, duo tantum Sacramenta admitti debere, ipsa eorum inspectio luculenter satis edocebit. Conf. B. D. Carpovii *Isagoge in LL. Symbolicos*, p. 411. sq. & *Dispp. Isagog.* in *Chemnitium* p. 64. sq. ac 1419. Verum dum Surius nostræ Ecclesiæ Doctores inconstantia reos facit, ipse modò diligenter inquirat, num fidei suæ cultores ejuscemodi culpationem mereantur, atque à *Catechismo Romano*, qui tamen ex decreto Concilii Tridentini, jussu ipsius Pontificis, est editus, nonnunquam discedant. Sic iste clare & expresse docet, sanctos rectè invocari, atque ad eorum orationes, opem, auxilium, singulos confugere debere. *Eam ob causam invocandi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, multaque eorum merito & gratia in nos Deus confert beneficia, rogati peccatorum veniam nobis impetrant, & conciliant nobis Dei gratiam.* Huic verò Synodus Polonica Petricoviensis contradicere videtur, quippe quæ conata est, invocationem Sanctorum aliquantulum mitigare, hac allata assertione: *A sanctis non misericordiam, sed intercessionem tantum postulari, sicut ab aliis in seculo degentibus.* Ecquis ergo hæc legens non animadvertit, quosdam libere à *Catechismo Romano* haud raro dissentire? Leg. B. *Chemnitii Exam. Concilii Trident.* P. III. f. 580. b. Ceterum quamvis innumeri, ut

13.

ut *Surius* ait, editi fuerunt Catechismi, quibus nostra ætate Indies
 Indiesque novi superaddi solent, ut numerus eorum modum
 penitus excedere videatur, illi tamen præcepta Catechetica non
 immutant, vel nova in eorum locum substituunt, sed ista tantum
 exponunt, & magis illustrent, ut à singulis eò melius perci-
 piantur, atque in pium usum convertantur. Hoc pacto depræ-
 dicari solet pius Verbi Ministrorum labor, qui vel præcepta Ca-
 techetica libris complexi fuerunt, vel omni fide ac diligentia au-
 ditoribus suis tradiderunt, ut doctrinæ Christianæ notitia imbuti
 ad interrogata prompte respondere, & fidei rationem reddere
 discerent. In eorum classem nunc referendum esse puto ex Du-
 catu Leoburgensi, *Joannem Erhardi*, Wernigerodensem, Eccle-
 siarum Ephorum Generalem, de quo in *Indiculo Ecclesiarum ac*
Præconum Leoburgensium, A. MDCCXV. *Leoburgi* excuso, p. 9. se-
 quentia memorantur. Wie dieser in den Visitations Actis de
 Anno 1581. da er noch Pastor zu Siebeneichen gewesen / das Lob hat
 daß er für andern als ein guter Catechet befunden / so hat er auch / als
 er Superintendenten geworden / zu erst besondere Fragstücke über die
 fünf Hauptstücke Lutheri gestellet / und selbige zum Gebrauch in hiesiges
 Fürstenthums Kirchen und Schulen eingeführet. Huic Pastorem
 Mustinensem, *Casparum Woldeckium*, Rhudenianum, adjungo,
 quem Catechetica exercitia, non sine ceteris sacri commodo in-
 stituta, commendabilem reddidere Visitatoribus Ecclesiarum,
 teste adducto *Indiculop.* 48. *Caspar Woldeck/Rhudenianus* ist 1590.
 schon 9. Jahr in Ministerio gewesen. Er wolte gerne Formulam
 Concordiæ, und andere Bücher / so ihm wol nöthig / kauffen / mangelte
 ihm aber am Gelde: Ist ein einfältiger Mann / und ob er wol nicht hoch-
 gelehret / hat sich doch in Examine befunden / daß die Leute in Catechismo
 ziemlich instruiert gewesen.

§. 7. Verum hoc scriptionis genus, quo *Lutherus* usus est, at-
 que inclaruit, *Surio* nostro valde displicet, existimanti, illud
 fuisse juvenuti perniciosissimum, eoque venena porrigi, animasque
 hominum corrumpi. At si multum detrimenti inde reportaret
 ætas tenera, ob quam quæso causam ipsi Pontificii huic autores
 esse solent, ut diligenter catechetice exercitationibus interesse
 haud

haud gravetur. Respicio autem nunc ad monitum *Adami Cuzenii*, quod *Politicorum Lib. IV. C. II. f. 201.* suggestit, *Regula IV. §. 8.* ita scribens: *Explicationi Catechismi singulis hebdomadis omnes intersint, ut à Magistris fuerit constitutum.* Quam Regulam uberius illustravit, præceptores, quam discipulos instruens, ut officii sui partes diligenter obeant, atque tum tedium evitent, tum sacra studia omni contentione tractent. Imo de his memoria est proditum, quod libellis Catecheticis conscribendis, inque varias lingvas transferendis, diligentem navaverint operam, ut propterea venerandus Ecclesiæ purioris Theologus, *D. Jo. Fridericus Mayerus*, in *Exercitatione Theologica, Vittembergæ, ipso Reformationis Festo, A. MDCXXCIV.* exhibita, quantum Pontificiis Reformatio *B. Lutheri* ipsis non dissentibus profuerit? p. 14. thesin hanc, quæ in ordine tertia est, posuerit: *Catechismos Romana Ecclesia Lutheri laboribus possidet.* Notum enim est de *Petro Canisso*, quod opera Catechetica confecerit, iisdemque magnam apud suos nominis famam sit consecutus. De parvo ejus *Catechismo Catholicorum* narratur, quod omnibus prope lingvis editus, passim in templis ac scholis edoceatur, teste *Bibliotheca Scriptorum Soc. Jesu, f. 663.* In eadem quoque, ipsius *Catechismo*, qui *Summa Doctrina Christiana* vocatur, & respectu parvi, Major dici potest, hoc laudis præconium tribuitur: *Incredibilis exitit in Christi Ecclesia hujus Catechismi fructus, cujus hoc unum pignus do, quod ejus lectione se fateatur Serenissimus Princeps, Wolfgangus Wilbelmus, Dux Neoburgicus, inductum ad orthodoxam fidem amplectendam.* Ut non prolixius attingam, in diversas lingvas Catechismos, à *Missionariis*, ut vocantur, translatos fuisse. Testatus id ipsum est *Jac. Gresserus*, in *Controv. Bellarmini, Defens. T. I. Cap. XVI, L. II. f. 903.* verbis luculentis: *Dicere possumus, Japonas, Sinas, Malabares, Peruanos, Mexicanos, Brasilienses, & alias ad Orientem & Occidentem nationes, suam in lingvam divina dogmata transtulisse; quia, extant CATECHISMI & brevia fidei Christiana summaria prædictarum gentium lingvis conscripta.* Imo neminem latere credo, Pontificiorum Doctores Catechismum integris libris 5) exposuisse,

5) E quibus tantum adduco *Jo. Hesslii, Lovanicusis, S. Theol. Doct. & Professo-*
rii

15.

fuisse, atque sic exemplo suo comprobavisse, hoc genus doctrinæ non esse perniciosum, nec fructu suo carere. Quæ itaque ratione *Surius* Catechetica docendi methodum perniciosam vocaverit, cum fidei suæ consortes illam & svaferint, & familiarem sibi reddiderint, mihi perspicere haud est integrum, nisi dicendum sit, eam ideo rejiciendam esse, quod *Lutherus* ista usus fuerit, eademque vera doctrina animis hominum magis magisque infigatur. Dum vero *venena* à *Luthero*, ejusque discipulis, hoc pacto propinari, pronunciat, in eo valde errat, atque mentitur. Etenim erroneam doctrinam *Pontificios* libellis atque exercitiis Catecheticis diffeminare, facillimo negotio evinci nunc posset, ni ab aliis jamdudum illud fuisset demonstratum, nostram tamen fidem falsam esse, atque homines corrumpere, nunquam *Surius*, cum reliquis, quos habet, & nactus est, affectis evincer. Catechesis enim *Lutheri* ea exhibet capita fidei, quæ, & *materialiter*, & *formaliter*, divina dici possunt, eo quod maximam partem ipsa Scripturæ, divinitus inspiratæ, verba complectatur. Explicatio vero textuum Catecheticorum *materialiter* divina dici potest, ac retinetur, cum ex sacris litteris sit petita, à fidei analogia non recedat, atque universos ad sufficientem rerum divinarum notitiam perducere queat. Vere enim dici potest, *articulos* fidei *primarios*, qui fundamentum fidei intrinsece & immediate constituunt, non excluso articulo, de *Justificatione peccatoris coram Deo*, in illa Catechesi contineri. Conf. *B. D. Rappolti Opp. Theol. T. II. p. 1957. sq.* & *B. Carpzovii Hægoge in L. L. Symbolicos p. 943.* Dum autem è Scriptura sacra omnia, quæ *Lutherus Catecheta* tradidit, desumpta sunt, nullo plane modo de Catechesi ejus, nunquam satis laudanda, perhiberi potest, quod vel perniciose vel venenata complectatur. Scriptura enim sacra, & qui ejus ductum unice in catechizandis rudibus sequuntur, non noxia, sed salubria, docent, quæ morte depulsa vitam afferunt ac conservant. Quamobrem unius cujuscun-

ris Regii, A. MDLXVI. apoplexia correpti, ac denati, *Catechismum*, continentem, *Explicationem Symboli Apostolici*, *Orationis Dominicæ*, *Salutationis Angelicæ*, *Præceptorum Decalogi*, *Æ priorum trium Sacramentorum*, *Levanii* A. MDCLXIII. sexta vice impressum,

juscunqve Verbi Ministri est, ut officio Cathedico demandato rite defungatur, ac nec blandiloquentia verborumqve lenociniis, ceu *Surius* nugatur, neqve versutia utatur, sed ut Deum timeat, ac gregis commissi instituendiqve diligentem curam in se suscipiat, quò cum *Paulo*, quippe cujus genuinus discipulus esse debet, de se pronuntiare queat: *Solacium nostrum non est ex errore, neqve ex immundicie, neqve cum dolo. Sed sicut probati sumus à Deo, ut concredetur nobis Evangelium, ita loquimur, non ut hominibus placeamus, sed Deo probanti corda nostra. Neqve enim cum verbo assentionis olim adsumimus, sicut nostis, neqve prætextu avaritia, Deus testis; Neqve quærentes ex hominibus gloriam, neqve à vobis, neqve ab aliis, 1. Thess. II. 3-5.* Ceterum perpulchra sunt monita, quæ Verbi Ministris, officium Cathedico obituris, suggestit Venerandus olim Theologus, ac post fata adhuc celebrandus, *D. Jo. Fechtius*, in *Collegio Pastoralis*, Cap. XI. p. 103. sqq. cui addi potest *Andrea Hyperii* de *Catechesi* libellus, in gratiam *Juvenum Catechetarum* in *Academia Julia A. MDCCIV.* recusatus, cum præfatione Viri celeberrimi, *Jo. Andr. Schmidii*, de *Schola Alexandrina Cathedica*. Benè autem hic monet *B. Carpovius* l. c. p. 946. sq. *Catecheticam* informationem cum *Homiletica* non esse confundendam. In ista enim ipsi textui Cathedico ita inhærendum est, ut ille, quoad verba, non facile immutetur, in hac verò *Catecheta* pro ratione auditorum digressiones instituere possit, ut argumenta sublimiora quoqve pertractet, quò omnium desiderii inservire ac prodesse queat. Quidam enim lacte tantum, alii vero durioribus cibis alendi sunt. Plura & sublimiora in auditorio nobiliori, pauciora & simpliciora in vulgari aut rustico requiruntur. Inde videmus pro auditorum diversitate diversas etiam passim scriptas & editas esse catecheses, seu libellos cathedicos, quorum nonnulli & ipsa polemica tractant, & argumenta adversariorum solvere docent, verba sunt modo laudati veterani Theologi, *B. Fechtii*, l. c. p. 103.

§. 8. Conqueritur ulterius noster de affectata rerum sacrarum noticia, quam haud pauci ex perditissima & infima populi fæce sibi tribuerunt, perlektis *Lutheri* libellis cathedicois. Quæ in re secutus est *Jo. Cochlaeus*, qui graviter offensus *Novi Testamenti*

menti libris, in germanicam linguam translatis, atqve promiscuè
 à Viris juxta & Fœminis in consilium adhibitis, in *Comment. de*
Actis & Scriptis D. Mart. Lutheri f. 55. in hæc verba erupit: „An-
 tequam prodiret labor Emseri, mirum in modum multiplicabatur.“
 per Chalcographos novum Testamentum Lutheri, ut etiam su-
 tores, & mulieres, & quilibet idiotæ, qui Teuthonicas literas ut-
 tem omnis veritatis, avidissime legerent, quicunqve Lutherani,
 erant, illudqve sæpe legendo memoria commendant, in sinu,
 secum portantes codicem. Ex quo tantam intra paucos men-
 ses sibi doctrinam arrogabant, ut non solum cum Laicis partis
 Catholicæ, verum etiam cum sacerdotibus & monachis, atqve
 adeo etiam cum Magistris & sacræ Theologiæ Doctoribus,
 disputare de fide & Evangelio non erubescerent. Quin immo
 repetæ sunt mulierculæ, quæ propositis Thematis editisque
 libellis Teuthonicorum, ausæ fuerint ultro provocare: & qui-
 dem procacissime insultantes, ignorantiamqve improperantes
 & contemptui habentes viros, non modo Laicos, atqve priva-
 tos homines: Verum etiam quoslibet Doctores, & Licentiatos
 totius Facultatis Theologicæ, ac totas etiam Universitates: Id
 quod de Argula Nobili quadam muliere, compertum habetur.
 Eoque audaciæ, abiecto muliebri pudore, processerunt mulieres
 Lutherisæ, ut etiam jus officiumqve publice in Ecclesia do-
 cendi, tametsi Paulus aperte contradiceret ac prohiberet, sibi
 usurparent. Nec deerant eis defensores viri Lutherisæ, qui
 dicerent, Paulum eatenus prohibuisse docendi munus mulie-
 ribus, quatenus adsint viri, qui docere sciant ac valeant. Ubi
 vero cessent aut negligant, nesciantve viri, ibi optime licere
 mulieribus ut doceant. Et Lutherus ipse longè antea docue-
 rat, mulieres quoqve Christianorum vere sacerdotes esse, atqve
 adeo quicquid è Baptismo reperit, vere Papam, Episcopum,
 & sacerdotem esse. Juxta illud Petri dictum. Vos autem genus
 electum, regale sacerdotium, gens sancta &c. Cum igitur
 mobile vulgus ubiqve magis intentum sit & avidum, ad res
 novas late divulgandas, quam ad res consvetas in suo statu
 conservandas: factum est, ut turba Lutheranorum longe plus
 operæ impenderit discendis sacræ literis ita translatis, quam
 impendit populus Catholicorum, ubi Laici eam curam potis-

C sine-

„sime in sacerdotes & Monachos rejiciebant. Unde contigit
 „nonnunquam, à Laicis Lutheranis plures scripturæ locos ex
 „tempore citari in colloquiis, quam citarentur à presbyteris &
 „Monachis Catholicis. At jam dudum persvaserat Lutherus
 „turbis suis, nullis dictis habendam esse fidem, nisi quæ ex sacris
 „litteris proferrentur. Idcirco reputabantur Catholici ab illis
 „ignari scripturarum, etiam si eruditissimi essent Theologi. Quin
 „etiam palam aliquando coram multitudine contradicebant eis
 „Laici aliqui, tanquam mera pro concione dixerint mendacia
 „aut figmenta hominum.“ Utrumque autem imitatus est *Nat.*
Alexander in Select. Histor. Eccles. Capit. Sec. XV. & XVI. p. 469. sq.
 Etenim ægerrime ferre solent hi homines, si Laici rerum sacra-
 rum scientia instructi deprehendantur, nec fide implicita ea re-
 cipere velint, quæ Præsules Romani præcipiunt, audacissimeque
 discutiant. Quæ res quoque *Surium* nostrum permovit, ut impu-
 dentissimo ac mendacissimo calamo usus scriberet, in Cœtu Lu-
 theranorum homicidas, lictores, & carnifices, concionandi & Sa-
 cramenta administrandi ministerium obivisse. Nunquam enim
 hoc hominum genus ad sacra peragenda admissos fuisse, intrepide
 affirmari posse, mihi est persvasissimum. Et si hoc unquam
 factum fuisset, cur *Surius* rem omnem, prout gesta sit, non com-
 memoravit? Eadem enim facilitate, qua eandem auctorum te-
 stimoniis non instructus affirmat, negari & impugnari istam posse,
 omnes mecum consentient. Equidem non nego, post susce-
 ptum emendatæ doctrinæ negotium quosdam, qui primùm opi-
 ficia tractarunt, ad sacra munia fuisse evocatos, ut vel *Catechismum*
 docerent, vel *Sacramenta* dispensarent, atque gregem divinum eru-
 dirent. Verum, extra casum necessitatis, paulo post Viros, doctrina
 varia perpolitos, officiis sacris præfectos fuisse, ipsa experien-
 tia testatur. Quamobrem rectè negant Doctores, Opifices, alios-
 que homines rudes, ad Ministerium Verbi eligi posse. Fufius
 istud argumentum discussi integra *Dissertatione Theologica*, expen-
 dente *Questionem: Num ad Ministerium Ecclesiasticum Opifices, alii-
 que homines indocti, vocari possint?* Lubeca A. MDCCXI edita.
 Imo justam reprehensionem meruit olim Pastor *Siebeneichenfis*, in
 Ducatu Leoburgensi, *Theodoricus von Sobren*, cum A. MDLXXXI.
 Visitatores Ecclesiarum in vitam ac doctrinam ejus, & Paræciano-
 rum, inquirerent, quod scribæ cujusdam opera in porrigendo
 poculo Sacramentali fuerit usus. Hæc enim in adducto *indiculo*

19.

Ecclesiarum Leoburg. p. 36. leguntur: Der Pastor bekante / daß ihm der Schreiber von Hofe für 7. Jahren den Kelch in der Communion helffen verreichen. Etenim recte arbitrati sunt, Laico, in publico coetu, non competere administrare sacram cœnam, eo quod destituatur vocatione, & res hæc mandato, ac exemplo antiquitatis orthodoxæ, careat, sed omnia in Ecclesia ordine ac decenter esse peragenda. Quapropter injuriam facit Surius, omnesq; qui eum sequuntur, Lutheri, ac si ministerium verbi destruxisset, atque omnibus Christianis sine peculiari & legitima vocatione potestatem verbum docendi dedisset. Quamvis enim Lutherus non negaverit, omnes Christianos potestatem & jus nactus fuisse, ad docendum verbum Dei, si legitime vocati fuerint, atque hoc ipso sacrificulorum & Episcoporum supercilium, vel tyrannidem, quam adversus Ecclesiam exercent, frangere & contundere voluerit, existimantium, soli Clericorum ordini, ob impressum ordinis characterem, ac singularem jurisdictionem, ceteris statibus exclusis, istam potestatem tantum vendicari posse, attamen propterea in alterum non est delapsus extremum, nec cum Anabaptistis docuit, quem que suo posse abundare sensu, & privata autoritate arbitrioque sibi sumere honorem Verbi ministri, sed quod is per electionem & vocationem Ecclesiæ secundum ductum divinum officio sacro vacare debeat. Quapropter de Lutheri pronuntiandum est, illum non simpliciter & absolute singulis facultatem sacra administrandi dedisse, sed secundum quid, ita, ut respexerit, tum ad ministerium verbi & Sacramentorum, toti Ecclesiæ commendatum, per quam Deus eligere ac mittere vult Ministros, quibus committi debeat administratio rerum sacrarum, tum ad generalem aptitudinem, quam Christiani præ paganis habent, ut citra unctiorem pontificiam, ordinarie, nulla alia re, nisi vocatione Ecclesiæ, accedente, eam exercere, atque Sacramentum quoque baptismi, in casu necessitatis, rite dispensare queant. Hæc, quæ à Lutheri rectissime propugnata fuere, eò trahi minime debent, ac si optimus Vir tradidisset, ipsum quoque Satanam à Sacramentorum administratione arcendum non esse. Is enim sub hypothesis, & quidem manifesto impossibili, locutus est, adversus Pontificios disputans, essentiam, dignitatem, & efficaciam Sacramentorum nullo modo à persona administrante dependere, sed unice à Christo, qui illa sanxit ordinavitque, adeo, ut si ipse Diabolus Sacramenta rite, juxta præscriptum divinum, dispensaret, istorum Sacramentorum efficacia in dubium vocari haud posset. Vid. B. Carpzovius in Disput. Theol. p. 130. seqq.

S. 9. Quemadmodum autem præter omnem culpam Lutherum exagitat ac reprehendit Surius, quod docuerit multitudinem contemnere sacerdotium, & placentiam tantum,

216

175 6218 61

VD 18

tantum, ac propter offam, locutus fuerit, imo innumeros perdidit, ita contra rectis-
simè affirmari potest, ipsos sacerdotes & monachos vanissima sua doctrina, & vita fla-
gitiosa, saltuque intolerabili, se ipsos in contemtionem adduxisse, ac L. Lutherum singulis
dignitatem pristinam, quæ ipsis ut fidelibus deferenda est, vendicasse, eosque ad verum
Evangelium ac donorum spiritualium & temporalium usum perduxisse. Quæ sane rati-
one innumeros non perdidit, sed servavit, atque ab interitu liberavit. Sic Archiepi-
scopum Moguntinum rectè adhortatus est ad matrimonium, quod omni hominum
generi liberum est, & juris divini ac naturalis, adeoque jure divino nulli Episcopo in-
terdictum, in eundem, quò ordinationis divinæ honos & sanctitas intemcrata vigeat,
vaga libido coercetur, atque innocentia morum singulos reddat commedatos. Ea
denique, quæ *Sarius* de *nova lege* assertit, fustius examinare nolo, cum Christus non *no-
vam legem*, prout Pontificii eandem comminiscuntur, tradiderit, sed piæ & salutares
sanctiones ordinaverit, earumque usum perquam salutarem fore docuerit. Distinctio-
nem verò illam inter *Episcopos*, *Presbyteros*, & *Diaconos*, ad quam *Sarius* pariter respi-
cere, eamque de *nova lege* à Christo instituta derivare, videtur, nullius potè esse jure
arbitror. *Illam enim nec Apostolica est, nec jure divino fundata, multo minus potestatis
inæqualitatem subinfert, licet hodie in Ecclesiis retineatur nostris, & qui ratione Or-
dinus ceteris præfati sunt, dicantur Superintendentes*, ceu *B. Carpovius* in *Isag. in
L.L. Symbol. p. 422*. loqui amat, collata *Dissertatione Theologica, Episcoporum & Pres-
byterorum Jura vi Juris divini quaestra*, expendente, & *Fena A. MDCXXCVIII.*
sub præsidio *B. D. Valentini Veltheimii* defensa.

§. 10. Sed missum nunc facio *Sarium*, qui quidem in *Lutheri Catechismum* animad-
vertens *Joh. Cochlei* 6) vincta cedere visus, atque *illustris* 7) quondam Viri utilissimum li-
brum allatrare aggressus est, eidem tamen nullum detrimentum afferre potuit. Quam-
obrem Deum extremò precor, ut *Lubeca* Imperialis factum tectumque *Lutheri Cate-
chismum* habeat potro, atque ejusmodi nanciscatur Catechetas, qui pie, doctè, & uti-
liter, illum interpretentur, ac teneris mentibus cum cura insigant!

6) In *Comment. de Vita & Actis D. Martini Lutheri* f. 204. de *Catechismo Lutheri*
ita judicantis: *Tanta permansit inter concionatores sua secta varietas & discordia,*
ut necessarium ei visum fuerit, aliam rursus præscribere docendi formulam, quam
Catechismum inscripsit. In quo sane libro *& X. præcepta Dei & Orationem Domi-
nicam, Synabolum, Apostolorum* longe aliter exposuit in plerisque locis, quam ante
X. annos fecerat. *Præscripsit item & fidem & usum duorum Sacramentorum.*
*Baptismi scilicet & Eucharistiæ novo modo, nec plura Sacramenta agnoscit. Quam-
vis enim ad confessionem ibi exhortetur populum: eam tamen longe aliam facit,*
quam instruit sancta Mater Ecclesia, Permittit enim consenti dicere non omnia,
*quæ scit se peccasse, sed ea quæ vult: ut à sacerdote consilium consolationemque &
absolutionem recipiat. Ejus postea exemplum securi alii nonnulli, qui se aliquid esse
existimant, multos edidere Catechismos: sed ita, ut nullus cum alioque omnia con-
corder. Eo autem modo pueris puellis, & prima adolescentiæ, nix rursus sua dogma-
ta se instillare per concinnulas vespertinas, velut cum lacte imbibita, ut actis in-
tensis pectoribus firmis radicibus, per omnem ætatem infixæ maneant, nec ullavi per-
suasione eradicari queant. Pro pueris itaque Catechismos suos præcipuè conscribit.*

7) Magnum nostrum *Lutherum* *Lutheri illustris* elogium meritum esse, erudita *Dia-
triba Scholastica* probavit nuper clarissimus Schola Provincialis, quæ *Porta vocat-
ur, Rector, Dn. M. Joh. David Schreberus, A. MDCXXVII.* edita,

* * *

ULB Halle
007 418 086

3

III, 74

Vg
6218

RICI GOETZI, L
nt. Lubec.

DICIAS
CHISMI
ni Lutheri,
verfus
IUM SURIUM,
ecensẽm,
, A. MDCCXIIIX.
in
rendi Presbyterii
efendet
GERHARDUS
S Samprecht/
Lauenburgicus,
Ecclesiæ Nüssensis.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK
HALLE
(SAALE)

SAMUELIS STRUCKII.

